

SZIGETI TAMARA

Egy szankció reformjai nyomában a gyakorlaton keresztül¹

A kodifikációs munkálatok meghatározó jelentőségűek a jogfejlődésben, így a jogalkalmazásban és a jogalkotásban² egyaránt. A korábbi munkálatok mindig hatással vannak a későbbiekre, alapul, iránymutatásul szolgálnak. Ezeknél a munkálatoknál számos körülmény bír befolyásoló tényezőként. A korabeli társadalmi tendenciák, a már érvényben lévő jogszabályok, a gyakorlati tapasztalatok mind-mind hozzájárulnak a jogfejlődéshez, a minél megfelelőbbnek vélt szabályok kidolgozásához.

Mindezek nyomán sarkalatos kérdésnek számított a szankciótannal kapcsolatos szabályok lefektetése, hogy mennyiben határozzák meg az értékeket, mit vegyenek alapul ehhez, később pedig, hogy az akkor hatályban lévő szabályozásokat indokolt-e szigorítani, vagy pedig elérni a kívánt hatást.

A szabályozás komplexitása, az adott jogszabályok gyakorlati alkalmazásának hatása és az új Btk. tervezet feletti viták indítottak arra, hogy részt vegyek az „Állam és jog- kodifikációs kihívások napjainkban” címmel Szegeden megrendezett konferencián. Ott előadásomban, eleget téve a kíváncsnak, kitértem a jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvünk szabályozására, valamint az új Btk-tervezet novumaira is, jelen tanulmányomban azonban ennek csak egy részét szeretném kiemelni, mégpedig a Jászkun Kerületek reformkori büntetőjogának joggyakorlatát, mivel kutatásaim középpontját ez képezi, továbbá szem előtt tartom azt a szempontot, hogy egy kisebb rész kiemelése és mélyebb tanulmányozása előbbre való és nagyobb eredményekre vezethet. Ennek megfelelően vizsgálándó területként az említett terület gyilkosságain belül kiemelem azokat a cselekményeket, amelyeket hirtelen haragból, indulatból követtek el.

A tanulmányom megírása során, elkerülve a negatív irányú összehasonlítást az 1843-as anyagi jogi javaslat és a jászkunok büntetőbíráskodási gyakorlata között, olyan szempontú megközelítést választok,³ amely csupán a különbségekre való rámutatást szolgálja az egymásra

¹ Jelen kutatási eredmények megjelenését „Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával” című, TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 azonosítószámú projekt támogatja. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² Arról, hogy a kodifikációnak milyen nagy jelentősége volt már a reformkorban is, amely az általam vizsgált időszakot is lefedi, illetve ennek a folyamatnak az előzményeit, lezajlását BATÓ Szilvia: *A „büntetési rendszer” átalakításának megjelenése Kossuth Lajos Pesti Hírlapjában (1841-1844)*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010. 17-59.

³ Ennek a javaslatnak a közvetlen előzményéről, illetve magáról az 1843-as büntető anyagi jogi javaslatról BALOGH Elemér: *Die ungarische Strafrechtskodifikation im 19. Jahrhundert* (Münster, LIT Verlag, 2010.) címmel megjelent munkájában olvashatunk, illetve szintén az ő művében, az *Egy elfelejtett büntetőtörvény-tervezet*. (Győri

gyakorolt hatás helyett.⁴ Így az a kérdés fogalmazható meg ebben a relációban, hogy mennyiben mutat előre az említett tervezet az adott terület joggyakorlatához képest a fentebb ismertetett bűncselekmény vonatkozásában. Továbbá felmerül az a kérdés, hogy ez a bűncselekmény típus hogyan jelent meg ebben a korszakban, milyen körülmények vizsgálatára tértek ki az eljárás folyamán.

Alkalmazott jogforrások

Az egységes büntetőtörvény hiánya ellenére voltak olyan korábban megalkotott országos szintű törvényeink, illetve törvényerőre nem emelkedett összegyűjtött szokásjogi forrásanyag, amelyekre hivatkoztak az ügyészek a Jászkun Kerületben. Ilyen volt az 1723. évi 11. tc., valamint Werbőczy Tripartituma is. Az erre történő hivatkozást a bíróságok sem kérdőjelezték meg az eljárások során. Az említett országos szintű hivatkozásokon túlmenően a korszakra alapvetően jellemző helyi szokásjogok alkalmazása volt az általánosnak tekinthető.

A szokásjog jelenléte tisztán megnyilvánul, jól nyomon követhető a periratokban, mivel a fentebb említett írott joganyag kivételével a vizsgált pereket tekintve nem találtam utalást egyéb jogforrásra, csupán annyit kért az ügyész az egyes eljárások folyamán, hogy a törvényszék hozza meg a megfelelő ítéletet. Az ítélet ismertetésében, annak indoklásában szintén nem történt hivatkozás jogszabályokra.

A szokásjog megléte és jelentőssé válása az elsődleges jogforrásnak tekintett 1745-ös kiváltságlevelüknek köszönhető, mivel ez foglalta magában azt, hogy milyen vonatkozásban kapnak kiváltságokat, ezeket tekintjük ősi kiváltságoknak. Ez a Jászkun Kerület megszűnéséig használatban volt.⁵ Ehhez társult egy 1751. október 5-én Bécsben kiadott rendtartás, amely Mária Terézia nevéhez fűződik, amelyet az országgyűlés is beiktatott a törvényei közé (25. tc.). Ez rendezte többek között a bírák hatáskörét és illetékességét a fellebbviteli rendszerrel együtt; az egyes kerületi tisztségviselőket, különösképpen a főkapitány szerepkörét; valamint rendelkezett arról is, hogy a bűnügyi pereket a kerületek maguk ítélik meg, a végrehajtáshoz pedig maguknak kell megépíteni a tömlőcöket és beszerezni a szükséges eszközöket.⁶ A helyi szokásjogok közül ki kell emelni a jászkunok által 1799-ben megalkotott Jászkun Statutumot, amely 13 statumból áll. Ennek a büntető anyagi és eljárásjogi szempontból fontos szabályai a következők voltak. Az első statutum a perlekedés rövidítéséről rendelkezett, mely a prókátorok terjedős beszédei ellen irányult, lényegében a perek formáit írta le. A második statutum szabályozza a tisztségviselők káromlásáért, a becstelenségért és hamis vádért kiszabandó büntetések rendjét és mértékét. A harmadik statutum tulajdonképpen a prókátorok feletti ellenőrzést biztosítja, mivel erre más szerv akkor még nem létezett. A kilencedik a tanúk meghitelesítéséről rendelkezett, de csak általánosságokban fogalmazott, konkrétumok nélkül. A hatalmaskodásokról, a verésről és a személyes szabadság megsértéséről a tizenkettedikben rendelkeznek, az eskütelről pedig a tizenharmadikban, mely nélkül nem vették figyelembe a pert, mintha az le sem zajlott volna.⁷ Ennek szabályait alkalmazták elsődlegesen, amire pedig nem volt rendelkezés, ott az országos törvények voltak irányadóak, ennek a résznek az első bekezdésében kifejtettekkel összhangban. Mint látható, ez a statutum azonban nem volt részletes a büntetőjogi szabályozásokat illetően, így nagy szükség volt arra, hogy a korábbi országos rendelkezéseket is alapul vegyék. A

Tanulmányok [Tudományos szemle] 1998. 20. kötet) is szolgáltat mély ismereteket számunkra. NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része* c. tankönyvében (HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.) a 36. oldalon szintén ismerteti a javaslat főbb irányait.

⁴ Mivel a Jászkun Kerület kiváltságos kerületnek számított, amelynek eredményeként saját maguk is hozhattak jogszabályokat, illetve sok olyan szabállyal rendelkeztek, amelyeket csak a szokásjog alapján alkalmaztak.

⁵ BELLON Tibor – ÖRSI Julianna (szerk.): *A Jászkunság összefogása*. Karcagi Nyomda Kft, Karcag, 1996. 44-45.

⁶ *Jászkun reguláció*, Bécs, 1751. okt. 5. Forrás: Magyar Történelmi Archivum, Magyar Országos Levéltár.

⁷ Mindezek ismertetését Kele József munkája nyomán összegeztem. KELE József: *A Jászkunság megváltása*. Budapest, 1903. 366-392.

megállapítottak alapján szeretném fenntartani a lehetőségét – az ellenkező bizonyításáig – annak, hogy a szokásjog megléte ellenére hatással volt az országos joggyakorlat⁸ a Jászkun Kerület bírósági gyakorlatára. Ezt támasztja alá az a tény, hogy az eljárásjog lényegében megegyezett az országos gyakorlattal.

A javaslat

Az országos egységesség hiánya, a szokásjogok megléte és egyes területeken a részben eltérő szabályozások miatt az 1843-as javaslat megalkotása mérföldkőnek számított a jogalkotásban és a jogalkalmazásban egyaránt, tekintettel ennek kodifikációs előzményeire is, amelyek szintén nem kerültek elfogadásra, de úgy gondolom, hogy a reformkori joggyakorlat kutatásaihoz elengedhetetlen ennek ismerete. S mint ahogy már Both Ödön⁹ is megkísérelte Szeged 1848-as büntetőbírósági gyakorlatában nyomon követni a hasonlóságokat és különbségeket a gyakorlat és a javaslat között, így megalapozottnak tartom a fentebb vázolt problematikák kifejtésének fontosságát a jászkunok relációjában is, szem előtt tartva, hogy kiváltságos kerületről van szó.

Az 1843-as büntető anyagi jogi javaslat¹⁰ alapvetően 3-féle szabadságvesztés-büntetést különböztetett meg: az életfogytig tartó rabságot, a határozott ideig tartó rabságot, illetve a fogságot. A 17. §-ból, illetve a 8. § felsorolásából együttesen pedig az következik, hogy eltörölte a halálbüntetést. Ez utóbbinak az általam a gyilkosságokra történő leszűkítés szempontjából van jelentősége, hiszen alkalmazása elfogadott volt hosszú évszázadokig ennek megtorlására. A kiszabható szabadságvesztés legnagyobb mértékét a javaslat a különös részben határozza meg, az egyes bűncselekményekre vonatkozóan. A különös rész 111. §-a mondja ki, hogy az előző szakaszban holtig tartó rabsággal sújtott, taxatív meg határozott eseteken kívül, a gyilkosságokért kiszabható legnagyobb büntetés 18 évi rabság, kegyetlenséggel elkövetett esetekben pedig 22 év. A gyilkosságtól elkülönülten megkülönbözteti a javaslat a szándékos emberölést, illetve annak minősített eseteit is. Míg gyilkosnak a szándékosan és „előre meggondolt eltökéléssel” való élettől megfosztást értett, addig a szándékos emberölésnél hiányzott az előre megfontoltság. Ez utóbbi esetet ugyanis „indulatos felgerjedésben”¹¹ lehetett elkövetni, ha azt ebben az állapotban „tüstént végre is hajtotta”.¹² Ennek büntetéséül maximum 12 év rabságot határoztak meg. Mindezekből következik az a megállapítás, hogy már ekkor is privilegizált esetként szabályozták a hirtelen, indulati állapotban, nem előre kitervelten elkövetett emberöléseket, hiszen enyhébb büntetést szabtak ki rá, szándékos emberölésnek tekintve.

⁸ Ettől kezdve ez vált meghatározóvá a törvénykezésben, az országos jogot ugyanis csak abban az esetben alkalmazták, ha ez nem nyújtott szabályozást. A nádori *statutum* általánosan elfogadott volt minden fórumon. BÁNKINÉ Molnár Erzsébet: *A Jászkun autonómia*. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2005. 130., 132.

⁹ „törvényjavaslatok szellemében szinte rendszeresen gondoskodik arról”, „hogy a tettes a sértettnek okozott kárt a lehetőség határai között” mindenképpen megtérítse, vagyon elleninél meg akár azon felül is. BOTH Ödön: *Szeged Város büntetőbírósága 1848-ban*. In: Both Ödön: *Reform és forradalom. Egybegyűjtött íráskor Magyarországi alkotmány- és jogtörténetéből 1790-1849*. Pólay Elemér Alapítvány, 2009. 196.

¹⁰ Az ebben a bekezdésen tett megállapításokat Fayer László munkája alapján írom le. FAYER László: *Az 1843-iki büntetőjavaslatok anyagyűjteménye* I. kötet. Utánnyomott kiadás. Pytheas Kiadó, Budapest, 2004. II. rész 15., 17., 36.

¹¹ Uo. 36.

¹² Uo. 36. Napjainkra ennek a bűncselekménynek az elnevezése, fogalma, szabályozása sok pontosításon esett keresztül, amelynek elemzése, elhatárolása Nagy Ferenc szerkesztése nyomán, Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina – Maráz Vilmosné – Nagy Ferenc – Szomora Zsolt – Vida Mihály munkájaként, a budapesti HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó gondozásában 2009-ben megjelent *A magyar büntetőjog különös része* című könyvben olvasható a 83-89. oldalon a fejlődés nyomonkövetése végett.

A vád

A vád pontos megjelölése a jelen tanulmány témája, annak behatárolása miatt kiemelkedő jelentőségű, mivel specifikusan, csak egy bűncselekménytípus elemzésére kerül sor. A bevezetőben említett hirtelen haragból, indulatból elkövetett gyilkosságok, mint tárgyalandó bűncselekménytípusnak, a fogalmi oldalról történő megközelítésének problematikáját az adja, hogy a gyakorlat alapján nem lehet egy egységes, pontos fogalom meghatározással szolgálni e bűncselekménytípus tekintetében, csupán egy megközelítés adható. E szerint hirtelen haragból, indulatból elkövetett gyilkosság esetében elkövetettnek minősül a gyakorlat alapján az a cselekmény, amelyet az elkövető az őt ért sérelem hatására kialakult fokozott lelki állapotban követ el, amely során nem képes belátni tettének következményeit. Az elnevezését tekintve nincs egységesség, vádként különböző elnevezésekkel illetik és csupán a történeti leírásokból derül fény, hogy pontosan erről a bűncselekménytípusról van szó. Az itt bemutatásra kerülő nyolc eset közül csupán kettőnek az elnevezése egyezik meg, amelyeknél az alperessel¹³ szembeni vád megjelöléseként egyszerűen a gyilkos szót használják.¹⁴ A többi jogesetnél a „gyanús gyilkos”,¹⁵ a „vérengző gyilkos”,¹⁶ „szándékos gyilkos”,¹⁷ „feleségét megverő és annak halálát okozó”,¹⁸ „szándékos feleséggyilkos és magát meggyilkolni akaró”,¹⁹ valamint „Mészáros Antal volt legénynek a halálának az okozása”²⁰ megjelölések szerepelnek a vád megjelöléseként.

A vádhoz kapcsolódhatott még egy per keretén belül olyan más bűncselekmény is, amely szorosan összefüggött az adott bűncselekménnyel. Ilyen volt például, ha fény derült a gyilkosságot elősegítő személy kilétére is.²¹ Ebben az esetben egy per keretén belül folytatták le rá vonatkozóan is a tárgyalást és hoztak ítéletet.

A tényállás tisztázása

A vádat a tiszti ügyész képviselte, míg az alperes az a személy volt, „ki ellen valamely büntetettnek gyanúja miatt »büntetőpert indított a büntetőhatalmat gyakorló hatóság»”.²²

A peres eljárás lefolytatásának helyszíne, a többi gyilkossági perhez hasonlóan, a három fenytő törvényszék²³ valamelyike (Félegyháza, Kunszentmárton vagy Jászberény) volt.

A történetleírásokat a kerületi kapitányok juttatták el az éppen aktuálisan²⁴ ülésező törvényszékekre a gyanúsítottakkal együtt. Ezekből a leírásokból kaphatott első ízben képet a fenytő törvényszék az elkövetett cselekményről. A vizsgált perekből²⁵ kitűnik, hogy az esetek nagy ré-

¹³ A vizsgált időszakban nem tettek elnevezésszerű különbséget, hanem mind a polgári eljárásban, mind a büntető eljárásban alperesnek hívták azt a személyt, aki ellen pert indítottak.

¹⁴ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban a Jászkun Kerület törvényszékének iratai. Büntető peres iratok IV./5./d) (továbbiakban: JNSZML): Kutas István 1846. okt. 7. – 35. füzet 3., kötet No. 4., illetve Rébék Imre 1846. márc. 26. – 35. füzet, 5. kötet No. 7.

¹⁵ JNSZML: Vantsa Sámuel 1844. okt. 16. – 34. füzet, 2. kötet No. 2.

¹⁶ JNSZML: Csikós István 1846. okt. 12. – 35. füzet, 1. kötet No. 24.

¹⁷ JNSZML: Lokaj, igazában Mózes Kovács Mihály 1847. júl. 19. – 36. füzet, 1. kötet No. 39.

¹⁸ JNSZML: Bugyi Imre 1847. júl. 19. – 36. füzet, 1. kötet No. 41.

¹⁹ JNSZML: Bana Péter 1846. márc. 20. – 35. füzet, 2. kötet No. 45.

²⁰ JNSZML: Zombori Róza 1846. dec. 14. – 35. füzet, 2. kötet No. 42.

²¹ JNSZML: 35. füzet, 3. kötet No. 4.

²² BOTH, 2009. 196.

²³ Az 1526-1848 között fennálló büntető peres eljárásról, annak szakaszairól részleteiben a 2. bővített kiadásban megjelent, BÓNIS György – DEGRÉ Alajos – VARGA Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története* (Zalaegerszeg, 1996.) című könyvben a 175-190. oldalakon olvashatunk.

²⁴ A bíráskodási ciklusonként való vándorlás indoka az volt, hogy „a bűnözők az előzetes és az ítéletben megszabott fogságukat a particularis kerület tömlöcében töltötték le” – BÁNKINÉ MOLNÁR Erzsébet (szerk.): *Jogszabályok – jogszabályok, Jászkunság kutatása 2005*. Bibliotheca Cumanica 6, Kiskunfélegyháza, 2005. 297.

²⁵ Az 1844-48 között elkövetett gyilkosságok közül nyolc per vonatkozik szoros értelemben véve a hirtelen indulatból elkövetettek közé.

szében alkoholfogyasztás és szóváltás előzte meg a cselekményeket, amelyek később a halálos kimenetelhez vezettek. A szóváltások, viták alapja részben egy valakivel szembeni vádolás volt, részben provokáció, részben pedig a férjek „elégelték meg” feleségeik viselkedését. A leírásokból egyértelműen kitűnik, hogy az elhangzott rosszindulatú, vádaskodó szavak, provokáló kifejezések vagy maga a szituáció adta meg az indítóokot a cselekmények véghezvitelére, hirtelen reakcióként azokra. Ilyenkor a „kezük ügyébe” kerülő tárgyat használták tetteik kifejtésére.

A peres eljárások folyamán a védelem képviselője volt, hogy enyhítő körülményként hivatkozott arra, hogy a cselekményt ittas állapotban követte el az alperes;²⁶ máskor pedig arra a körülményre, hogy „jogos volt a felháborodása”,²⁷ azonban a jelen perek egyikéből sem tűnik ki, hogy ezen hivatkozásoknak a fenyítő törvényszék helyt adott vagy pedig figyelmen kívül hagyta.

Az ítélet

A fentiekben meghatározott körülmények között elkövetett bűncselekmények a szankció mértékét tekintve elég eltérően alakultak, az ítélethozatalkor inkább az kapott relevanciát, hogy milyen eszközzel követték el és milyen módon, illetve az, hogy ezeket tanúkkal mennyire tudták alátámasztani. Nagy hangsúlyt kaptak az orvosi vélemények is, melyeket a boncolás eredményeit tartalmazó orvosi látleletet követően fogalmaztak meg. A vizsgált perek ítéleteit tekintve elmondható, hogy törvényszéki szakaszban a legsúlyosabb büntetés a halál, a legenyhébb pedig a felmentés volt. Fellebbezés egy kivételével volt, azonban az itt hozott ítéletek szintén elég változatos képet mutatnak, ugyanis hol csökkentették, hol növelték a kiszabott szabadságvesztések tartamát, hol pedig helybenhagyták a törvényszék ítéletét. Ezeket részletesen tekintve²⁸ a következőképpen alakult a perek kimenetele:

1. Vantsa Sámuel esetében a fenyítő törvényszék hatévi szabadságvesztést szabott ki vasban, közmunkával, szokott böjtöléssel, az elhalálozott vérdíjának (50 ezüst forint) és a tanúk napidíjának megfizetése mellett, melyet azzal indokolt, hogy „legkönnyebben halált okozó eszközt használó, és ezzel a borzasztó gyilkosságot szerencsétlenül elhalálozott Fábán Lászlón adak indulatjában embertelenül végre is hajtó megrögzött gonosztevő” ezt érdemi büntetés-ként.²⁹ Ezt a büntetést a Nádori Főtörvényszék lecsökkentette négy évre, figyelembe véve az enyhítő körülményeket, amelyek az alábbiak lehettek a védelem által előadottak alapján: magát a szűrő cselekményt senki sem látta; az első tanú 64 éves, így már „meghaladta a tanútehetőségre törvényesen megkívánható kort” és „szoros összeköttetésben volt a meghalttal”; a hatodik tanúval atyafiságos viszonyban van a rab; valamint a védelem részéről annak a felvetése is, hogy olyan mély volt a szúrás, hogy olyat csak izmos és erős kéz vihet véghez.³⁰

2. Bana Péter feleséggyilkosra a fenyítő törvényszék halálbüntetést szabott ki a feleség vérdíjának megfizetésével (amely mivel nemes volt, 200 pengő-forintot jelentett), valamint az orvosi költségek és a tanúk napidíjának megtérítésével. Ezt a Nádori Főtörvényszék az általa hozott ítélet kihirdetésétől számítandó hatévi rabságra ítélte, félévenként 25 pálcaütéssel. A csök-

²⁶ JNSZML: 36. füzet, 1. kötet No. 39., illetve 35. füzet, 5. kötet No. 7.

²⁷ JNSZML: 35. füzet, 2. kötet No. 45.

²⁸ A szabadságvesztések letöltésének helyszínei a börtönök, áristomok voltak, amelyek történetéről, fejlődéséről MEZEY Barnának a *Régi idők tömlőcei* címmel 2010-ben a Rubicon-könyvek gondozásában megjelenő műve tartalmaz sok információt. A szabadságvesztés mellett/helyett alkalmazott büntetéseket pedig HAJDU Lajos a *Büntetés és büntetés Magyarországon a XV./III. század utolsó harmadában* címmel 1985-ben a Budapesti Kiadónál megjelent művében mutatja be a 147-179. oldalakon keresztül.

²⁹ JNSZML: 34. füzet, 2. kötet No. 2.

³⁰ Egy „asztalos faragcsáló késsel” követte el a bűncselekményt az 56 éves férfi.

kentés indokaként azt jelölte meg, hogy az „elkövetett szándék a perbeli iratokból nem látszik”.³¹

3. Rébék Imrét³² másfél évi rabságra ítélték vérdíjjal (30 forint), orvosságok és az orvosi díjjal, a tanúk napidíjával, fuvardíjjal és a rabtartási költségekkel. Ennek indokaként azt határozta meg a törvényszék, hogy Kis Pétert egy félig borral teli üveggel „nem előre feltett rossz akaratából...” ütötte le, hanem „csak hirtelenkedésből következvén be...” a tragédia. A Nádori Főtörvényszék ezen ítéletet helybenhagyta.

4. Kutas Istvánt³³ közmunkával, szokott börtönnel egy évi rabságra ítélik a vérdíjnak, fuvardíjnak és a rabtartási költségeknek a megfizetésével, míg feleségét, mint gyilkosságot elősegítő személyt szabadon bocsátják. Ezen ítéletet a Nádori Főtörvényszék helybenhagyja.

5. Csikós Istvánt háromévi rabságra ítélik a fenyítő törvényszék a Rabmunkáltató Intézetnél, az 50 forintos vérdíj, a tanúk 2 napi díjának és a rabtartási költségeinek megfizetése mellett. Társait egy hónapi rabságra ítélik éjjeli kóborlásért, civakodásért és káromkodásért, valamint rabtartási költségeik megfizetésére. Ez alól csak Móczár Ferencz kivétel, aki két hónapi rabságot kap, mert az előbbieken túlmenően megsértette Kozma Ignác száját is egy bicskával. Itt csak Csikós István ítélete ellen történt fellebbezés, de a Nádori Főtörvényszék helybenhagyta a fenyítő törvényszék döntését.

6. A dorozsmai takácsmester, Kis Antal felesége, Zombori Róza³⁴ egy provokáció következtében emelte ki a levesből a kanalat, amellyel annyira fejbe vágta Mészáros Antalt, hogy fejére felrepedt, majd két hét múlva meghalt. Itt az orvosi látletnek köszönhetően kiderült, hogy halálát nem a fejre mért ütés okozta, hanem bélgyulladás, így a fenyítő törvényszék fellebbezés, fellebbezés nem történt az ügyben.³⁵

7. Lokaj, igazabban Mózes Kovács Mihály szabadszállási lakos perében a következő ítélet született: a fenyítő törvényszék közmunkával, szokott börtönnel négyévi rabságban határozta meg a büntetését, az 50 forintos vérdíjnak, tanúk napidíjainak, fuvarköltségnek és a rabtartási költségeknek a megfizetése mellett. A döntés indoka az volt, hogy a „cselekmény szándékosságra nem mutat, de mivel tudott a kaszával bánni, a dühétől elragadtatva, embertársára fogni”,³⁶ ezért szükség van ilyen mérvű büntetés kiszabására. A Hétszemélyes Tábla annyiban módosította ezt, hogy az ő ítéletétől számítva kell nézni a négy évet, amely körülbelül másfél évvel szigorúbb ítéletet jelent, mivel míg a fenyítő törvényszék 1847. július 19-én hozta meg ítéletét, addig a fellebbevitel majd csak 1848. december 1-jén, amennyiben a fenyítő törvényszék ítéletének végrehajtása a fellebbezési eljárás alatt folyamatban volt.

8. Bugyi Imre³⁷ befogásától számított félévi rabságot kapott tettéért szokott börtönnel, vasban, közmunkával, rabtartási költségeinek megfizetésével. A csekélynek mondható büntetés ebben az ügyben talán annak is köszönhető, hogy a tanúk azt állították a férjről, hogy józan, iparkodó, türelmes és megbocsátó embernek ismerik, valamint azt állították a feleségéről, hogy többször hagyta már el a férjét és egyszer törvénytelen gyermeket is hozott a világra. Ezen ítélet helyett a Hétszemélyes Tábla szigorúbb büntetésként az ő ítéletének a kihirdetésétől számított egy évi rabságra ítélte a vérdíj megfizetésével.

³¹ JNSZML: 35. füzet, 2. kötet, No. 45.

³² JNSZML: 35. füzet, 5. kötet No. 7.

³³ JNSZML: 35. füzet, 3. kötet No. 4.

³⁴ JNSZML: 35. füzet, 2. kötet No. 42.

³⁵ Ennél az esetben érdekességképpen megjegyzendő, hogy a periratok között található egy olyan levél a céhtől, amelyben a halott fiú apja azt nyilatkozza, hogy a fia halálának az okát nem fogja keresni. Valószínűleg ezzel akarták kizárni egy későbbi újabb pernek vagy fellebbezésnek a lehetőségét.

³⁶ JNSZML: 36. füzet, 1. kötet No. 39.

³⁷ Uo. No. 41.

Az esetek kevés száma miatt ugyan nem vonható le messzemenő következtetés a kiszabott ítéletekre vonatkozóan a bűncselekmény vonatkozásában, azonban néhány következtetés levonására mindenképpen alkalmasnak találom. Az ítélet az alapján minősült súlyosabbnak az ilyen bűncselekményeknél, hogy az az eszköz, amelyet hirtelen felindulásban magukhoz ragadtak mennyire volt alkalmas az élet kioltására, mennyire tudott az elkövető az adott szerszámmal bánni, milyen volt a kifejtett cselekmény intenzitása (mekkora erővel és agresszivitással követte el). A nem szándékos³⁸ gyilkosságokkal szemben enyhébb szankciót szabtak ki, vagyis a büntetés mértéke tekintetében figyelembe vették az ölési cselekményre irányuló szándék hiányát.³⁹ A ténylegesen végrehajtandó büntetések mértéke átlagosan körülbelül három év volt.⁴⁰

Következtetések

Egymás mellé állítva a tárgyalt időben alkalmazott joganyagot, illetve a gyakorlatot, a következő megállapításokat tehetjük.

Az országos szabályozás sokszínűsége, az egyes területeken kialakult, egymáshoz képest eltérő szokásjogok alkalmazása mondható általánosnak ebben a korban, hiszen nem volt egy olyan jogszabály, amely alapján egységesen hozhatták volna ítéleteiket.

Emiatt is jelentett nagy előremutatást az 1843-as büntető anyagi jogi javaslat, hiszen egy országosan egységes törvény megalkotási kísérletének tekinthető, korszakán túlmutatóan, ahogyan ez Mittermayer levelezéseiből is kiderül. A javaslat következetesen felépített szankciórendszerével, a fogalmak meghatározásaival korszakának kiemelkedő alkotásának tekinthető.⁴¹

A Jászkun Kerület gyakorlatában ugyan az eljárás tekintetében fellelhető az országos gyakorlat, azonban jogszabályi hivatkozások híján egyelőre csak az állapítható meg, hogy az ítéletekben a szokásjogra hagyatkoztak. Ugyanakkor úgy gondolom, hogy a Náadori Főtörvényszék (1848-tól Hétszemélyes Tábla) által az eléjük kerülő ügyekben hozott ítéletek a későbbi ítéletekre nézve iránymutatásul szolgálhattak, hiszen abból láthatta a fenyítő törvényszék, hogy legfelsőbb szinten milyen gyakorlat érvényesül, mely bűncselekmény esetén mit tartanak irányadó büntetésnek. A javaslat hatása nem követhető nyomon eddigi adataim alapján a szankciók mértékét tekintve, illetve abban is utolérhető ez a megállapítás, hogy a Kerület gyilkosságai közül ismertettek esetében még a vád megjelölése sem volt egységes. Ebből az a következtetés vonható le, hogy nem volt a gyakorlatban kialakult fogalmi rendszer, következetes szóhasználat, amelyet „konzekvensen” alkalmaztak volna és adtak volna tovább a következő generációnak.

³⁸ Ezeket az eseteket el kell azonban különítenünk azoktól, amelyeket történetes gyilkosságoknak neveztek, illetve azoktól, amelyeknél a vád megjelölésében a vétkes gondatlanság elnevezés állt, mivel ezekben az esetekben többnyire inkább balesetnek voltak tekinthetők a történések, amelyek valamelyik fél figyelmetlenségéből, hibájából következtek be.

³⁹ Szándékos gyilkosságnak minősültek például a következő esetek, szemben a hirtelen haragból elkövetettekkel. JNSZML: Réner Katalin „férjét méreggel áthatatosan veszteni szándékosan akaró” – 34. füzet, 4. kötet No. 60., illetve Hangya Terenyi Ferencz „anyagilkos” – 35. füzet, 1. kötet No. 23.

⁴⁰ Ez azonban a perek kevés száma miatt csak fenntartásokkal kezelendő.

⁴¹ FAYER, 2004. I. rész 195.

TAMARA SZIGETI

Be on the track of a sanction's reforms through the practice

(Summary)

Codification is very significant in our history, so research into our history and keeping a close eye on the development of it are important milestones. I will present a detailed description of the primary sources of law of the particular age, of the unwritten law and of the proposal criminal law of 1843 related to my research concerning the above mentioned three principles.

In my study in accordance with my lecture given at the conference, I will introduce the sanctions of homicide committed in an impulsive mental state from the practice of the Jász kun District.

Looking at the differences and similarities in the sources of law we can conclude that although the unwritten law was the trendsetter, in certain branches of law (for example procedural law) we can follow the national practice.